

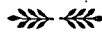
szabályok alkalmazását, ahogyan fokozatosan gördülékenyebbé, egyszerűbbé és egyben egyénibbé válik a keze írása. A példákat folytathatnánk tovább. A jó nevelő az írástanulás kezdetén azt is begyakoroltatja a gyermekkel, hogy miként kell otthon az írásfeladatokat elvégezni. Aztán fokozatosan áthárítja a feladatok, a problémák megfejtését a gyermekekre. A fokozatosság betartása rendkívül fontos. De éppen úgy, amint minden tantárgy ismeretnyújtásának és elsajátításának fokozatosan és egymással párhuzamosan haladó módja van, éppen úgy a tanuló egyéni munkájának, a tanulás egyéni módszerének is fokozatosan fejlődnie kell. Ugrásszerű átmenet hátrányos. De éppen ilyen káros és veszedelemes, ha a feladatok megnövekedése ellenére a megoldás módszere nem mutatna fejlődést.

Az alsó tagozat nevelői általában elégedettebbek a tanulók otthoni munkájával, mint ez a felső tagozatban tapasztalható. Ennek legfőbb magyarázata abban lelhető, hogy az alsótagozat nevelői jobban előkészítik a tanulók önálló munkáját. Érdemes ezt a problémát tervszerűen és szervezeten megközelíteni. Talán éppen ennek megoldása ad feleletet a két tagozat közötti átmenet nehézségeinek kérdéseire is.

A fejtegetésünknek végére értünk. A tanuló önálló munkájának számos kérdését tárgyaltunk, de korántsem valamennyit. Teljességre nem törekedtünk, mert ebben az esetben képtelenségre vállalkoztunk volna. Reméljük, hogy a közvetlen segítség szándéka mellett sikerült elérnünk, hogy az öt alkalommal kifejtett gondolatainkkal a tanulók önálló tanulásának problémáját a fokozottabb érdeklődés tárgyává tehetjük.

IRODALOM

1. Bilibok Péterné: Szülőknek a tanulásról (A Szarvasi Vajda Péter Gimnázium és Mezg. Szak-középsz. évkönyve. 1964—65. 33—41. old.
2. Bogolavjenszkij—Mencsinszkaja: Az iskolai ismeretsajátítás pszichológiája, Bpest, 1965. Tankönyvkiadó.
3. Csizsár Albert: Tanítsuk meg a gyermeket tanulni! KN. 1963. 116. o.
4. Csoma Vilmos: Hogyan készítsük elő az írás tanulását? KN. Alsó tag. 1961. 16—17/V.
5. Fábrián Zoltán: A tanulók otthoni tanulási rendje. KN. 1961. 173. old.
6. Kalmár Ernő—Kutasi György: Korszerű tanulás a nevelőotthonban, Bpest. OPI-kiad. 1965.
7. Komlósi Sándor: Iskolásgyermek otthoni tanulásának vizsgálata, Magyar Pedagógia 1963. 12. sz.
8. Máthé Pálné: Néhány szó a tanulás módjáról. KN. 1962. 17. o.
9. Pirisi Sándorné: „Nem tanultak meg tanulni”. KN. Alsótag. mell. 1961. 7/I.
10. Somogyi Elek: Hogyan emelhetjük a napközi otthonban a tanulás eredményességét? KN. 1961. 310.

Műhely

AMIT TUDNI KELL ÉS AMIT TANÍTANI KELL

I.

A kisiskoláskorúakat tanítani eredményesen, tehetséget kibontakoztatva, képességeket növelve csak nagy és gazdag ismeretekkel rendelkező pedagógusok képesek. Még mindig él az a balog vélemény, amelyik a pedagógusok ranglistáján azért helyezi lentre a 6—10 éves korúak tanítóit, mert az iskolában ők tanítják a legkisebbeket. Ez ellen a szemlélet ellen csak egy módon lehet hadakozni, csak úgy lehet perbe szállni, ha tanítóink egyre fokozódó önműveléssel tiszteletet paráncsoló műveltségre tesznek szert.

Az alsó tagozatban végzett oktató-nevelő munka, a különböző témák, témakörök feldolgozása csak akkor lehet tartalmas, ha átfogó, széles tudás, kulturáltság gazdag anyagából jutnak a tanulókhöz az életkorhoz igazított ismeretek. A tankönyv anyagát csak az a pedagógus képes még a kisiskoláskorúaknak is távlatokat nyitóan, érdeklődési szintet magasabbra emelően közvetíteni, aki a tankönyvben levő művelődési anyagot a maga saját magasszintű műveltségéből emeli le tanítványaihoz.

Ebben a cikkünkben egy népmondát mutatunk be azzal a szándékkal, mit kell tudnia a nevelőnek a népmonda pedagógiai és esztétikai értékeiről ahhoz, hogy értően és formálón tanítson egy-egy konkrét mondát.

8 éves kortól kezdve, amikor a gyermek realitás iránti érdeklődése fokozódik, egyre népszerűbb olvasmány lesz a *monda*. A mondáról, a mesével rokon műfajról a Grimm-testvérek megállapítása ma is helytálló: „A mese költőibb, a monda történetibb. A mese önálló, kerek történet, képzeletszárnyalását földi rög nem köti. A monda nem olyan gazdag eseményekben, fordulatokban, többnyire csak egyetlen motívumból áll, s ami a fő, valami ismerethez, tudathoz tapad, helyhez vagy valami történeti személyhez kapcsolódik.”

Mind a helyi, mind a történeti mondáknak komoly pedagógiai jelentőségük van. A helyi mondák megismertetik a gyermeket az őt környező valósággal, a természet világával. Új szépségeket, új értékeket láttatnak meg vele. Szülőföldjét, hazáját vonzóbbá teszik előtte. A történeti mondák népünk múltjába viszik a gyermeket, s költői szint adnak az egyszerű, számszerű történelmi dátumoknak.

Az ismerettel együtt a gyermek erkölcsi szemléletét is formálják a mondák. Az ember nagyságára, az emberbe vetett hitre nevelnek, hiszen a monda hősei nem torpannak meg a természet erői előtt. Hazaszeretet sugároznak, hiszen népmondák szólnak a honfoglalásról, a törökűlésről, a németek elleni harcról, Mátyás, Rákóczi, Kossuth nemzetszerető küzdelmeiről. Népi hazafiságot terjesztenek: a népmondákban a népi közelet övezi fénybe sorstársait, és szívéhez nőtt vezéreit. Finom érzelmeket lehelnek a népmondák: a hűség szép példáit sorakoztatják fel a gyermekek előtt. Akaraterőre, ügyességre, leleményességre is sarkallnak akkor, amikor a gyermekek előtt megjelenik Kinizsi, Toldi legendás alakja.

Az értő nevelő kezében a mondák hiedelmei nem a gyermek mai szemléletét fogják zavarni, hanem népünk múltjáról adnak ismereteket, arról az időről, amikor így gondolkodtak, hittek eleink.

A mondák költőisége — akárcsak a népmeséé — az esztétikai nevelés egyik forrása. A jellemek, a mondahősök élesen körvonalazottak, a jók és a rosszak határozott kontúrokkal rajzoltan állnak egymással szemben, a cselekmény váratlan, változatos fordulatokkal fut legtöbbször egy szálon, s mindez olyan stílusban megformálva, amely anyanyelvünk minden szépségét, ízét, erejét felragyogtatja.

A népmondák ilyen pedagógiai, esztétikai ismeretével közeledve a tankönyvek egyes népmondáihoz, a pedagógus segítségével a tanulóknak a 3. és 4. osztályokban tudatosulhat mindaz az érték, amit általában népmondáink hordoznak.

A *Kinizsi* című népmonda két gondolatot sugároz tanítványainknak a művészi eszközök: a jellemek, a cselekmény és a helyzetrajz révén. Az egyik gondolat nemzeti múltunk dicső korszakát villantja fel, a Hunyadiak korát, két kiemelkedő nemzeti hősünket szeretteti meg gyermekeinkkel: Hunyadi Jánost és Hunyadi Mátyást. A másik gondolat Kinizsi bemutatásával a nép egyszerű fiának értékeit ragyogtatja fel úgy, hogy lényegében Kinizsi alakja fénylik az egész népmondában.

A 4. osztályos tanulók Mátyás egyéniségét kibontó jellemvonások közül a külsőre, a portréra utaló vonásokat veszik észre minden töprengés nélkül. Mátyás külsejének tömör, plasztikus leírása jelzők segítségével egyértelmű: sasorr, hosszú haj, éles

tekintet — elég is ahhoz, hogy megelevenedjék előttük Mátyás alakja. A király belső tulajdonságait a népmonda már nem a jelzők direkt, közvetlen érzékletességével villantja fel, hanem a gyermekek előtt kissé még rejtettebben: gondolatai, elhatározásai segítségével. De a 10 éves korúaknál már ezt is meg kell értetnünk! Ki kell hántanunk annak a jelenetnek Mátyás jellemére utaló vonatkozását, hogy akkor, amikor Kinizsi erejét látja a király, akkor is az ellenségtől tépett országra, a bátor katonák szükségességére gondolt.

Kinizsit a népmonda egy alapvető, a legalapvetőbb tulajdonságával, az erejével mutatja be nem is annyira a leírás, hanem a cselekedtetés segítségével. Azonban nemcsak az erőt kell tanítványaink előtt Kinizsi jegyeként feltüntetnünk, hanem azt is, ami rejtettebben búvik elő tetteiből. Kinizsi nem hengegett, öndicsérő, hivalkodó szavakkal nem toldotta meg tetteit. Ez a néma, természetes tett keltett igazán nagy hatást a fényes vitézek közt. S az erő mellett a bölcsesség, az okosság is feltűnik Kinizsiben: „A király messze van, s a szükség közel” szólásmondással a nép tömör, epigrammatikus rövidségű mondatba sűrített tapasztalatát szólamaltatta meg.

A cselekmény egyszálú, nincs kitérése, elterelő fordulata, s így nagyon alkalmas arra, hogy világossá tegye az említett gondolatokat. Van azonban a cselekményben néhány helyzet, szituáció, amelyik fontos szerepet játszik a népmonda gondolati értékei megszólaltatásában.

Az első helyzet kevésbé mozgalmassá, inkább leíró jellegű: a vadászó urakat látjuk fényesen, fegyveresen, sima szőrű paripákon és Kinizsit hatalmas, öles természetével ócska ruhában. Ha erre az ellentétre, kontrasztra ügyel, figyel a pedagógus, a népmonda tárgyalása során később kiválóan felhasználhatja. A második szituációban, amikor Kinizsi a mázsás malomkőn vitte Mátyásnak a vizet, már a ruha szürkésége, kopottsága eltűnik, s az urak ruhájánál fényesebben ragyog Kinizsi erejének csodálatos nagysága. A tett, a cselekedet így fordítja meg Kinizsit az urak és Mátyás szemében is. S a harmadik szituáció a királyt tisztelő, a király seregébe induló Kinizsit villantja fel. Ezek a helyzetek azért megkapóak, mert kevés leírással, sok történnel, akcióval telítettek.

S ennek a népmondának a tárgyalásakor a népmonda stílusának esztétikai értékeire is fel kell hívni a tanulók figyelmét. A jelzők különösen nagy szerepet játszanak a műben. Érzékletesek („hasas liszteszsák”), színt fakasztóak, jellemet a külső tulajdonsággal domborítanak ki. A stílus tömörségében szinte feszül a mondanivaló, s világosságán szinte áttetszik a gondolat.

A *Kinizsi* című népmonda az eszmei és esztétikai nevelés gazdag lehetőségeit kínálja. Tanításakor éljünk is vele!

Hegedűs András
intézeti igazgató, Baja

A NEVELÉSI TERV ÉS A TANTERV VÉGREHAJTÁSÁNAK 3 ÉVES TAPASZTALATAI A TESTNEVELÉSBEN

A negyedik tanévnyitóra került sor az általános iskolákban, mióta bevezetésre került az új Tanterv és Nevelési Terv. A bevezetéssel kapcsolatos tapasztalatok még csak három év munkájából adódnak, de alkalmasak arra, hogy tapasztalatokat szűrjünk le, a tapasztalatokra felfigyeljünk, hogy a következő munkánkban segítséget nyújtsunk.

Ez a tapasztalat természetesen csak szegedi vonatkozásnak érvényes, de úgy gondolom, hogy a megállapítások megyei, ill. országos vonatkozásban is érvényesek.